

השיעור השבוע מוקדש לע"נ אאמו"ר רבי אליהו ב"ר צבי ז"ל

לרגל היאר צייט כ"ט סיון תשס"ד

פרשת קרח תשפ"ו

הנהגה על פי ה'

דתן ואבירם כאגב לקרח

רש"י (במדבר טז, א) מבאר: "ודתן ואבירם", בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה, שכן לקחת ובניו החונים תימנה, נשתתפו עם קרח במחלוקתו, אוי לרשע אוי לשכנו". דברי רש"י תמוהים מאוד, וכי דתן ואבירם היו זקוקים לקרח בכדי לחלוק על משה, הרי יש להם ניסיון רב במחלוקת עם משה. כבר למעלה מארבעים שנה הם מצרים את צעדיו בכל מקום שיוכלו. ומדוע, ברש"י משמע שדתן ואבירם נגררו אחר קרח למחלוקת מול משה רבינו. ולכאורה הלא זו היפך הסברא, דתן ואבירם הם מהחולקים על משה מימים ימימה, ומכיון שהם שכני קרח, קרח נגרר עמם במחלוקת מול משה רבינו. מדוע כתב רש"י שדתן ואבירם נגררו אחר קרח?

עוד יקשה דמציינו בגמרא במגילה (דף יא.) שמביאה חמשה "הוא" לטובה, וחמשה "הוא" לרעה. ובהם "הוא דתן ואבירם" (במדבר כו, ט) הן ברשען מתחילתן ועד סופן. ומאידך "הוא אהרן ומשה" (במדבר לו, כו-כז) הן בצדקן מתחילתן ועד סופן. הרי שכנגד משה ואהרן כוח הצדקות, עומדים כנגדם בכוח הרשע דתן ואבירם. כך נמשך הדבר כשבעים שנה בהם משה ואהרן מנסים בכל דרך לקרבם למוטב, ומעלים חרס בידם. אין עם מי לדבר. ומדוע דתן ואבירם נגררו למחלוקת אך בעקבות קרח?

דתן ואבירם כפויי טובה למשה רבינו

יש להרחיב בדבר. משה יוצא לראשונה מבית פרעה אל אחיו (שמות ב, יא-יד): "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול. ויצא ביום השני והנה שני אנשים (דתן ואבירם - רש"י) עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך. ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר". רבינו בחיי (שמות ב, יד) מבאר, היה זה בהיות משה רבינו בן שנים עשרה שנים בלבד, וכבר בגיל צעיר שכזה החל לסבול מדתן ואבירם, שבעים שנה קודם למחלוקתם עם קרח. אמנם במדרש (שמות רבה ל, א) יש מחלוקת האם משה רבינו היה בן עשרים שנה או בן ארבעים שנה, כך שעברו מסיפור זה שישים ושתיים שנה, או ארבעים ושנים שנה.

מהלך הדברים תמוה. איש מצרי מכה איש עברי, מבאר רש"י: "מלקהו ורודהו. ובעלה של שלומית בת דברי היה, ונתן בה עיניו, ובלילה העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו, כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום". מבאר האלשיך (במדבר כו, יא), בעלה של שלומית בת דברי היה דתן, ומשה הורג את המצרי שהכהו. למחרת צועק משה על האחד שהכה את רעהו, לכאורה אם היה זה מכות בעלמא משה לא היה מתערב, מדובר פה על מכה אחת וגמרנו. מכת מוות. הרי שיום קודם לכן הציל משה את דתן ממוות לחיים מידי המצרי, וכעת הציל את אבירם ממוות על ידי דתן. כך ששניהם מחוייבים לו בהכרת הטוב על חייהם.

דתן ואבירם אף ידעו את ייחוסו של משה רבינו. שהוא בן עמרם גדול הדור. שנולד מהול ובלידתו נתמלא הבית כולו אורה. שנתנבאה מרים שהוא יהיה מושיען של ישראל, וכך ראו החוזים בכוכבים ומחמתן נגזרה גזירת "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", ואף נזרקו ליאור כל תינוקות מצרים ביום לידתו מאימת לידת מושיען של ישראל. ולכך גלגלה ההשגחה שהוא יהיה בנו המאומץ של המלך, כדי ללמוד גינוני מלכות בהיותו מנהיג הדור.

דתן ואבירם יודעים בגדולת משה רבינו. ולמרות כך ואף משום כך הם עונים בחוצפה שאין כדוגמתה "מי שמך לאיש שר ושפט עלינו" - מי אתה בכלל? - וכי אינם יודעים מי הוא משה? וביותר הלא רצונם כל כלל ישראל שיהיה עליהם שר ושופט שיגאל אותם מהשעבוד הנורא. מוסיפים דתן ואבירם: "הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי" - זו כפיות טובה נוראה בכפליים. הרגע הוא מציל את אבירם ממוות ובאים אליו בטענות "הלהרגני אתה אמר"?! שנית, הלא כאשר משה הרג את המצרי הוא ראה שאין איש וכך הרגו בשם המפורש. אך אדם אחד היה

שם - דתן שרצה המצרי להרגו וניצל ממוות לחיים. ממנו משה לא פחד, הוא ידע שהוא כעת בזכותו ניצל ממוות לחיים, וודאי לא ילשין עליו בפני פרעה על רצח נוגש.

למחרת שומע משה מפיו את המשפט "הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי" - "ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר" וברש"י: "ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדפים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך". משה הבין עד כמה הוא כפוי טובה. הצלתו ממוות לחיים, ועל כך הוא הולך להלשין כדי להרוג אותי.

דתן ואבירים מתנגדים להנהגת משה

הדבר תמוה. דתן ואבירים הם כפויי טובה שאין כדוגמתם, הצילו אותם ממוות לחיים והם רוצים להרוג את המציל?! עוד יש להבין מה הם מרוויחים ממותו של משה? המבואר בזה שדתן ואבירים הם המתנגדים הגדולים ביותר למנהיגות משה רבינו. הם רוצים להנהיג את הדור, מנהיגות משה רבינו מונעת אותם מכך. ולכן הם הלכו להלשין לפרעה כדי שיהרוג את משה רבינו ולא עלה בידם, הקב"ה הצילו בנס וברח משה למדין. לכן הם כופרים בטובתו של משה רבינו, הם רוצים לשלוט במקומו.

וכך המשיכו דתן ואבירים להילחם עם משה רבינו כאשר שב מגלות ארבעים שנה ויש אומרים שישים שנה במדיין - שהייתה מחמתם. עם ישראל נמצאים במצב מדוכדך, נאנקים תחת עול השעבוד, ועלתה זעקתם השמימה. הקב"ה שולח את משה אל פרעה לבקש מפרעה לשלח את ישראל. כתגובה פרעה מכביד את קושי השעבוד וגוזר גזירה רביעית שלא יינתן להם תבן.

אומר הפסוק (שמות ה, יט-כא): "ויראו שטרי בני ישראל אתם ברע לאמר לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו. ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה. ויאמרו אלהם ירא ה' עליכם וישפט אשר הבאשם את ריחננו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו". מי הם השוטרים הללו? מבאר רש"י: "ורבותינו דרשו (נדרים דף סד): כל נצים ונצבים דתן ואבירים היו". הרי שאף בבוא משה לגאול את ישראל, דתן ואבירים מתייצבים כנגדו.

הצלתם ממכת חושך בשל היותם שוטרים

בני ישראל יוצאים סוף סוף ממצרים. אומר הפסוק (שמות יד, ג): "ואמר פרעה לבני ישראל נככים הם בארץ סגר עליהם המדבר". ולכאורה הלא עם ישראל אינם לידו אלא בים סוף? לכן מבאר רש"י: "על בני ישראל". אך בתרגום יונתן בן עוזיאל מבאר: 'לדתן ולאבירים בני ישראל דמשתירון במצרים'. הרי שדתן ואבירים לא רצו להיגאל, ואף יצאו ממצרים לרדוף אחר בני ישראל יחד עם פרעה להשיבם למצרים. אמנם כאשר ראו את ניסי קריעת ים סוף שבו בתשובה. ולכאורה כיצד עברו את הים? עוד יקשה כיון שלא האמינו בגאולה, כיצד לא מתו במכת חושך?

מבאר המהרי"ל דיסקין (שמות ה, יד):

והא דלא מתו בשלשת ימי אפלה מפני שהם היו מהשוטרים שהוכו בעד בני ישראל כמו שכתוב (שמות ה יד) "ויכו שטרי בני ישראל"... ולפי שהוכו על דבר בני ישראל לכן לא מתו בשלשת ימי אפלה, אף שהיו תמיד במחלוקת עם משה רבינו עליו השלום, והם שגרמו לו שאמר (שמות ה, כב) "למה הרעות לעם הזה? אכן לא זכו לרוח הקודש... אף שכל השוטרים זכו לזה, וגם כן לא מתו בשלשת ימי אפלה... ולהכי זכו לראות ולהיות כל ארבעים שנים במדבר עם משה רבינו עליו השלום עד שהיו במחלוקתו של קרח. "ופרעה הקריב" רוצה לומר שהקריב את בני ישראל שהם דתן ואבירים, שהיו אתו ברדפו את בני ישראל, ולבסוף כאשר ראו שפרעה וכל חילו נטבעו בים סוף, ואז היה להם המפלה האחרונה... אז חזרו למשה ובני ישראל שהיה צריך להתקיים מאמר ה' (שמות יא, א) "כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה", והיו בעת המן והיו מן המותירים שלא האמינו במשה עבד ה', ושמעתי בשם אדמו"ר ז"ל שאיתא במדרש שהים נקרע לפניהם, ודו"ק.

מביא המדרש תנחומא (שמות, י):

"ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים" (ב, יג), מי היו? דתן ואבירים. והם שאמרו (במדבר יד, ד) "נתנה ראש ונשובה מצרימה", שהמרו על ים סוף, והן שהותירו מן המן דכתיב (שמות טז, כ) "ויותירו אנשים ממנו עד בקר", והם שיצאו ללקוט ולא מצאו, והם היו במחלוקתו של קרח שנאמר (במדבר כו, ט) "הוא דתן ואבירים" שהן עמדו ברשתתן מתחלה ועד סוף'.

כעת אומרים דתן ואבירים לעניו מכל אדם (במדבר טז, יג) "כי תשתר עלינו גם השתרר", חוצפה שכזו. את תאוותם לשלוט, הם מטיחים במשה, "מום שבך, אל תאמר לחבירך" (מסכת גרים ד, א). ומעתה תמוהים דברי רש"י מדוע הוצרכו דתן ואבירים לשכנותו של קרח בכדי לחלוק על משה, הלא זה מעשיהם כל העת?

דתן ואבירים רצו להנהיג את העם בעצמם

המבואר בזה שחלוקה מחלוקת קרח ועדתו מרצונם של דתן ואבירים. דתן ואבירים הגיעו יחד עם קרח ועדתו אל משה רבינו. העדה כולה הגיעה עם רצון להתקרב לקב"ה, לזכות למדרגה גבוהה יותר בעבודת ה'. הם רצו להיות כלולים שאין להם חלק ונחלה כישראל, ותלויים הם בנדבת

ליבם של העם בתרומות ומעשרות, היו זמנים שקיבלו בשפע, והיו זמנים שרעבו ללחם. הם תלויים בקב"ה בלבד. ה' הוא נחלתם. זהו רצון העדה. להדבק בקב"ה. אך דתן ואבירים לא רצו להצטרף למחלוקת קרח ועדתו, הם העדיפו שקרח יחל במריבה עם משה ואהרן, וכך תהיה הקרקע בשלה לרצונם להחליף את ההנהגה, ורק משום שכנותם לקרח נגררו גם הם למחלוקת.

כך מבואר בילקוט שמעוני (תשמג) על ניסיון הפיכה קודם של דתן ואבירים:

נמנו ישראל במדבר למנות דתן במקום משה, ואבירים נמי במקומו של אהרן שנאמר "נתנה ראש ונשובה" וגו', הוי (תהילים קו, טז-יז) "ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש השם", ומה גרמו לעצמם, "ותפתח ארץ ותבלע דתן" וגו', חטאו בראש ולקו בראש ומתנחמים בראש, חטאו בראש "נתנה ראש ונשובה מצרימה", ולקו בראש כל ראש לחלי, ומתנחמים בראש (מיכה ב, יג) "ויעבור מלכם לפניו וה' בראשם".

הנראה בפסוקים שלא הצטרפו אליהם, ידעו בהם שהם בעלי מחלוקת, ולכן המינוי לא צלח, הם נאלצו לחשב מסלול מחדש. אין אפשרות כעת לשוב למצרים. המבואר בכל זה, בכל השנים הללו דתן ואבירים נמצאים בקצה המחנה, אין להם ולדעתם השפעה על הציבור. ורק בחטא המרגלים חלה תפנית. מחמת שעם ישראל היו שבורים ורצוצים אחר חטא המרגלים בו נגזר עליהם שלא להיכנס לארץ, רצו להחליף את ההנהגה. רצו ממשלה חדשה. ומינו עליהם את דתן ואבירים שסוף סוף זכו לגושפנקא מהציבור. אך לא יצא מנהיגותם לפועל בשל מות המרגלים, חיכו דתן ואבירים מתי יזכו לממש זאת.

כאשר פתח קרח במחלוקתו, לא אבו דתן ואבירים להצטרף עמו, דהרי מטרותיהם שונות ואף מנוגדות. קרח רוצה את נשיאות שבט לוי וכהונה גדולה. דתן ואבירים רוצים את נשיאות כלל ישראל וכהונה גדולה, וכיצד עתה נשתלבו דרכיהם? הרי שכאשר קרח שכנס פתח במחלוקת, נגררו אחריו. ומעתה זהו ביאור הדבר מחלוקת שלא לשם שמים. כל אחד נלחם מטעם אחר, העיקר להילחם במשה רבינו. ואכן, במקום חניית הללוים יש חילוק בלשון הפסוקים (במדבר ג, כג-לה) "משפחת הגרשני אחרי המשכן יחנו ימה... משפחת בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה... ונשיא בית אב למשפחת מררי צוריא בן אביחיל על ירך המשכן יחנו צפנה". בבני גרשון ובני מררי מוזכר שליד המשכן, היה מקום חנייתם בצד מסוים. בבני קהת הלשון "יחנו על ירך המשכן". תחילה מוזכר שחנו, לאחריו מוזכר שחנו על ירך המשכן, ולבסוף צד חנייתם. הרי שחנייתם אינה סביב למשכן, הם חנו, מקום החנייה הוא סמוך למשכן לדרומו. ומשכן, בני גרשון ומררי חנו בסמוך למשכן, בני קהת חנו במקומם שהיה קרוב למשכן, הם לא התקרבו כמה שיותר למשכן. מרחק זה גרם להם לחלוק על משה רבינו.

לבטל כוח דתן ואבירים הרוחני לגמרי

יש להוסיף בזה. כדי להפקיע את כוחם של דתן ואבירים מבאר האור החיים (במדבר טז, טו):

דע כי הצדיקים יש כוח בהם להפקיע זכות הנמצאת לרשעים כשיראו שהם מוחלטים ברע, והוא סוד (שמואל ב-כג, ג) "צדיק מושל יראת אלוים" פירוש מושל ביראת ה' שיעשה האדם אם יראה בעיניהם להפקיע זכותו ממנו יש כח בידם מה שאין הקב"ה כביכול עושה... מעתה אין סיבה לשנאתם וחשדם בשום אופן ואין זה אלא לצד היותם חלק רע גמור וטבע הרע לשנוא הטוב שנאה עזה טבעית בלא סיבה, מעתה כל כיוצא בזה מצוה לעקרו ולהפקיע זכותו לבל יפן ה' למנחתם כי באבוד רשעים רנה, וסובר אני כי האנשים הרשעים האלה אינם בכלל עדת קרח שנאמר עליהם (סנהדרין דף קח.) "מוריד שאול ויעל" (שמואל א-ב, ו) שאלו אבדה תקותם שכולן ענף הקליפה כן יאבדו כל אויבי ה'.

דתן ואבירים שונאים את משה רבינו, שנאת הרע בטוב, שנאה בלא סיבה, להם אין חלק לעולם הבא. דתן ואבירים הופקעו מהבריאה, הם שכל הוויתן מחלוקת, הפקעה מעיקר הבריאה "שלום", הופקעו מעולם הזה והבא גם יחד. מהות דתן ואבירים להפקיע את מנהיגותו של משה רבינו על מנת לרומם את מנהיגותם שלהם, ואינם עם מטרת עדת קרח להוסיף קדושה, ושכנס קרח השפיע עליהם שיצטרפו למחלוקת. ולכך התפלל משה שלא יתקבל חלקם בקרבנות ציבור, בכדי לבטל את כל זכויותיהם, וכך יפלו אל השאול ולא יזכו לצאת משם.

משה אומר לעם (במדבר טז, כח-ל): "ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי. אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני. ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את השם". משה מדגיש, אם ימותו בעלי המחלוקת, אף אם ימותו במיתה משונה, זו ראייה לצדקתם. רק אם בריאה יברא ה' ובזה ימותו זו ראייה לצדקת דבריו. מדוע מוות אינו ראייה לצדקת משה? מבאר רבי משה שפירא, גדול כוח המחלוקת שמחמתו נבלעים בעלי המחלוקת באדמה. אדם שחטא יש לו זכות קיום בעולם, לכך יתכן ויענש במוות. לבעל מחלוקת אין זכות קיום. הוא נבלע בתוך האדמה בחיים. שם ראוי לו להיות, מחוץ לבריאה. דתן ואבירים בהוויתן בעלי מחלוקת, קרח חלק רק עכשיו אינו בעל מחלוקת בהוויתו, לכך בליעת הארץ קרויה על שמם. קרח רק נענש גם הוא בבליעת הארץ עקב מחלוקתו.

מבט של מנהיג

משה רבינו פועל בהיפך מדתן ואבירים, אינו נפגע על שמעוררים על סמכותו, מערערים על אמיתת נבואתו. "וישמע משה ויפל על פניו" (במדבר טז, ד). וברש"י:

מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל (שמות לב, יא) "ויחל משה", במתאוננים (במדבר יא, יב) "ויתפלל משה", במרגלים (במדבר יד, יג) "ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים", במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיהו. משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושנים ושלוש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא. אמר עד מתי אטריח על המלך, שמא לא יקבל עוד ממני.

זהו גדלותו של מנהיג! אומר להם משה, בעגל ובמתאוננים הצלחתי לבטל את הגזירות, ואף אמרתי בחטא העגל (שמות לב, לב) "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", הסכמתי למחוק את עצמי מספר התורה כדי שיתכפר חטאם. במתאוננים ובקברות התאוה, מתו זקני העם והערב רב, התפללתי שתעצר המגיפה. בחטא המרגלים לא יכלתי לבטל את הגזירה בשל בקשתם המפורשת, כל העם (במדבר יד, ב) אמרו, "לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו", ביקשתם למות במדבר וזה מה שנגזר עליכם, התפלל עליהם משה, שלא ימותו מיד, אלא יסתובבו ארבעים שנה במדבר ובוזה יתקנו לבניהם אחריהם את "במדבר העמים". שתזכו להכשיר את הדרך לגאולה בפני בניכם שיהיה בגלות אלפיים שנה. כעת קמה קבוצה מנכבדי העם ומערערים עלי, מערערים על אמיתת נבואתי, על אמיתת תורה משמים, איני דואג על כבודי העצמי, אני דואג שמא לא תתקבל תפילתי. שמא לא אוכל לכפר בעד החולקים עלי. כעת אין בכוחי להתפלל עליכם, אנא אל תחטאו. ולא שמעו לדבריו. החולקים עדיין לא מעוניינים לעשות תשובה, הם עדיין לא מבינים שזה חטא. משה רבינו אינו חושש לכבודו, הוא חושש שמא לא יתכפר להם חטאם!

עדת קרח חלקו במסירות נפש

במחלוקת הצטרפו מאתים וחמישים ראשי סנהדראות. מבאר הנצי"ב (העמק דבר במדבר טז, א):

יש להבין שמאתים וחמישים איש היו באמת גדולי ישראל בכל פרט גם ביראת ה', והיה מניעת הכהונה שהוא גורם דבקות ואהבת ה' כאש בוער בקרבם, לא לשם שררה וכבוד המדומה כי אם להתקדש ולהשיג מעלה זו על ידי עבודה, וגם המה ידעו אשר דבר ה' אמת בפי משה, ואין להרהר אחריו חס ושלום, רק הרהרו בליבם אחר רצון ה', ומסרו עצמם למסירות נפש ולמות על אהבת ה' כי עזה כמות אהבה...

ראשי הסנהדראות הסכימו למסור נפשם כדי להתעלות לדרגה גבוהה יותר. "וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו. זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו. ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני ה' מחר והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש רב לכם בני לוי. ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי. המעט מכם כי הבדיל אלוקי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משכן ה' ולעמד לפני העדה לשרתם. ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם כהנה. לכן אתה וכל עדתך הנעדים על ה' ואהרן מה הוא כי תלוננו תלינו עליו" (במדבר טז, ה-יא).

משה רבינו טוען לעדת קרח, כל המינויים היו בציווי ה', אתם רוצים להתווכח, בבקשה, קחו מחתות תקטירו קטורת, ומי שיישאר בחיים הוא הכהן. והנה, אף אחד מעדת קרח לא זז ממקומו, לא היה אחד שפחד שמא לא הוא שייבחר להיות הכהן הגדול. לא היה אחד שהחליט, אני מסכים להיות "רק" ראש סנהדרין. כולם רצו להיכנס ולהקטיר קטורת. וביותר, הרי ברור שהגדול ביותר הוא שייבחר בו ה', לא היה אחד שהתלבט שמא יש כאן אחד גדול ממני, כל אחד אחז מעצמו כגדול שבכולם, ברור לו שהוא זה שייבחר להיות הכהן הגדול.

עדת קרח חלקו על משה מרצונם להיות כהנים ולוויים. מרצונם להתקרב יותר לקב"ה. ניסיונם של דורות העבר, הוא רצונם להתקרב לקב"ה מעבר לדרגתם. אמנם אין זה כהוגן, אך אסור למונעם. אומרת הגמרא בסוטה (דף יד.): "דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרכה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי". משה רוצה להתעלות, והקב"ה לא נותן לו, היתכן?!

הסימן שרצו להתקרב לקב"ה

יש להקדים. כאשר נבלעו עדת קרח, "וילנו כל עדת בני ישראל ממחרת על משה ועל אהרן לאמר אתם המתם את עם ה'. ויהי בהקהל העדה על משה ועל אהרן ויפנו אל אהל מועד והנה כסהו הענן וירא כבוד ה'. ויבא משה ואהרן אל פני אהל מועד. וידבר ה' אל משה לאמר. הרמו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע ויפלו על פניהם. ויאמר משה אל אהרן קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף. ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל והנה החל הנגף בעם ויתן את הקטרת ויכפר על העם. ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה. ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות מלבד המתים על דבר קרח. וישב אהרן אל משה אל פתח אהל מועד והמגפה נעצרה" (במדבר יז, ו-טו). לעם מאוד הפריע שמתו ראשי הסנהדראות, ולכן נגזר עליהם מגפה.

כדי להרגיע את הרוחות (במדבר יז, טז-כד):

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה לבית אב מאת כל נשיאיהם לבית אבתם שנים עשר מטות איש את שמו תכתב על מטהו. ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי כי מטה אחד לראש בית אבותם. והנחתם באהל מועד לפני העדות אשר אועד לכם שמה. והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשכתי מעלי את תלנות בני ישראל אשר הם מלינים עליכם. וידבר משה אל בני ישראל ויתנו אליו כל נשיאיהם מטה לנשיא

אף למשה שפתחו כנגדו במחלוקת, אסור להחזיק במחלוקת. משה יודע את חומרת האיסור להחזיק במחלוקת, לכך הוא מתאמץ בכל כוחו למנוע מעדת קרח לחלוק עליו. אף שהוא לא גרם לכך, במחלוקת פוגעים בו אישית, אך משה רבינו הולך עד הסוף עם הידיעה שאסור להחזיק במחלוקת, ולכך עושה כל טעדי שלא יהיה מחלוקת. משה לא שקט על מקומו, הוא הולך לבקר את דתן ואבירים שנלחמים נגדו כבר שנים, ומחמת שהיו משוטרי ישראל וחטפו מכות עבור עם ישראל, לא המיתם הקב"ה כיון שהגנו על ישראל, והמתין להם הקב"ה שיהא קידוש ה' במיתתם. בטעם הדבר, מבאר רש"י (במדבר טז, יב), "מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום". משה יודע מי הם דתן ואבירים, הם שחלקו עליו מאז היותו קטן, ומן הסתם היו שאמרו למשה, זהו חילול ה' להתעסק איתם. הם כלל לא מעוניינים לשמוע. משה אף יכול לטעון עשיתי כפי שנצטויתי מפי הגבורה, לא עשיתי להם דבר, והם שפתחו במלחמה כנגדי, ומדוע שאלך לדבר עמם? וביותר הלא אף אם ישלימו עימי ויעשו תמונה משותפת וישתו לחיים, יאמרו העם אנו מכירים את דתן ואבירים כבר שבעים שנה, הם ומשה ואהרן מתחרים כבר שנים רבות מי ינהיג את כלל ישראל. אין סיכוי לשלום. כיצד קרה שהשלימו? כנראה שהוא נתן להם התחייבות קואליציונית נרחבת. נשיאות וכהונה גדולה ברוטציה. זהו חילול ה' עצום. אך משה יודע "אין מחזיקין במחלוקת", ולכך שולח לבקש מדתן ואבירים להשלים עמו למרות הכול. כי עליו מוטל שלא להחזיק במחלוקת, וכך נפסק להלכה בגמרא בסנהדרין (דף קי.) שהמחזיק במחלוקת עובר בלאו.

יש בהם דילטורין

כאשר משה ראה שדתן ואבירים עומדים במרים, התפלל לקב"ה. מביא הילקוט שמעוני (תשנ):

אמרו לפניו רבונו של עולם, מלך בשר ודם שמרדו עליו בני המדינה ועמדו וקללו את המלך או שלוחיו עשרה או עשרים מהו עושה משלח לשם לגיונותיו ועושה בה אנדרלמוסא והורג הטובים עם הרעים לפי שאינו מכיר מי מרד ומי לא מרד מי כבד המלך ומי קללו, אבל אתה יודע מחשבות של כל אדם ומה שהלבבות והכליות יועצות ואתה יודע מי חטא ומי לא חטא ואתה יודע רוח של כל אחד ואחד לכך נאמר אלוקי הרוחות לכל בשר, אמר להם הקב"ה: יפה אמרתם אני מודיע מי חטא ומי לא חטא.

בזה מבואר מדוע נענש משה שיחלקו עליו. דהנה כאשר דתן ואבירים הלשינו לפרעה שמשה הרג מצרי, אמר משה (שמות ב, יד) "אכן נודע הדבר", וברש"י: "נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך", היו כאן שנים מבני ישראל שדיברו לשון הרע, מכאן הסיק משה שיש בבני ישראל דילטורין ואכן ראויים לגלות. יש בכך טענה, מדוע משנים בלבד אתה מסיק על העם כולו שהם בעלי לשון הרע?! וביותר, הלא אתה רואה שהם כפויי טובה שאין כדוגמתם, הרי שאינם כשאר בני האדם, ומדוע מדבריהם אתה מסיק על כלל ישראל כולו שדילטורין הם?

לכך קיבל משה ארבעים שנה גלות במדין, ראה את האומות מתנהגות, והבין מה גדולתם של ישראל. ועתה, אמר הקב"ה, חייך שאתן לך ניסיון. רבים מהעם יעמדו נגדך ויטענו שאתה אינטרסן, שאתה דואג רק לבני משפחתך. יגידו שלא קיבלת נבואה מהקב"ה. ואתה תתפלל בפני ותאמר, זה לא כל העדה. זה רק מעטים. תעניש רק את החוטאים ולא את העדה כולה. בזה יתכפר לך חטאתך שהוצאת לעז על עם ישראל שהם דילטורין. כעת משה רבינו עומד ומתפלל בעד רוב העם שאינם רשעים כהמיעוט. בכל הפעמים בהם התפלל משה להציל את העם כולו, לא הבדיל משה בין החוטאים לבין שאר העם. כעת שזהו סירחון רביעי, משה אינו יכול להתפלל בעד החוטאים, התפלל משה להציל את השאר באומרו "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף".

אין מחזיקין במחלוקת

אחר שמשה תיקן את חלקו, סוף סוף אומר הקב"ה שעתיד הוא לכלות את הרע, וכך יראו כולם באמיתות נבואת משה רבינו לדורות. אך משה רבינו לא מרים ידיים, גם במצב שכזה משה אינו מחזיק במחלוקת (במדבר טז, כה) "ויקם משה וילך אל דתן ואבירים וילכו אחריו זקני ישראל", וברש"י: "כסבור שישאו לו פנים ולא עשו". יש להבין, מה משה חשב לעצמו, מדוע במצב שכזה הוא הולך אל דתן ואבירים, וכי חשב שהם ישלימו איתו? הרי שמשה אינו מחזיק במחלוקת, הוא מנסה למצות את כל האפשרויות להביא לשלום. כעת הוא מנסה לבוא לביתם עם כל זקני העם, אולי זה מה שיציל את המצב, ובלא הועיל.

עדיין יש להבין, וכי לא חשש משה רבינו שמרוב להיטותו שלא להחזיק במחלוקת יצא תקלה גדולה, הרי אם יקרה הנס וישלימו איתו ויצאו עם הסכם שלום לעיני המצלמות, האירוע יפתח את כל מהדורות החדשות. כל הפרשנים הבכירים יאמרו כיצד דתן ואבירים ביטלו על חלומם להנהיג את העם, לא יתכן שדתן ואבירים זנחו קריירה של למעלה מארבעים שנה של מאבק רציף ונחוש נגד משה רבינו בלא כלום, רק כי הוא בא אליהם עם זקני העם. זהו חילול ה' שאין כדוגמתו. מדוע משה הלך להשלים עמם?

שוב למדים אנו, האיסור להחזיק במחלוקת הוא בכל מצב. גם אם לא אני יצרתי את המחלוקת, גם אם יש שיקולים נוספים, בכל מצב אסור להחזיק במחלוקת. לכך דווקא מכאן לומדת הגמרא בסנהדרין (דף קי.): "ויקם משה וילך אל דתן ואבירים", אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר (במדבר יז, ה) "ולא יהיה כקרח וכעדתו"; דווקא במקום שנראה שראוי וכדאי להחזיק במחלוקת, למדים אנו שאסור להחזיק במחלוקת.

וכיון שלא הועיל משה במאמציו (במדבר טז, כו-כז), "וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם. ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירים מסביב ודתן ואבירים יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם". וברש"י: "יצאו נצבים", בקומה זקופה לחרף ולגדף, כמו (שמואל-א יז, טז) "ויתיצב ארבעים יום" דגלית". רש"י מדמה את מעשיהם של דתן ואבירים לחירוף שם ה' דגלית. דתן ואבירים כפרו בתורה מן השמים, כפרו בתורת משה, גם כשהם במצב כזה משה מנסה להתפייס איתם, לנסות לקרבם שיחזרו בהם. שלא יאבדו את עולם הזה והבא גם יחד.

מאמצי משה נשאו פרי

משה רבינו לא עשה חשבונות. הוא עשה את המוטל עליו, לבטל את עצמותו וכבודו בכדי לא להחזיק במחלוקת, אף אם לא יצא מכך דבר. במבט ראשון נראה לנו שמשה התאמץ שלא להחזיק במחלוקת ולא הועיל במאמציו, דהרי לבסוף מתו קרח ודתן ואבירים בחטאם. מגלה לנו הפסוק במניין הפקודים (במדבר כו, יא) "ובני קרח לא מתו", וברש"י: "הם היו בעצה תחלה, ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם". מדוע הם שבו בתשובה?

מביא הילקוט שמעוני (תשובה):

ומה זכות היה בידן של בני קרח שינצלו? שבשעה שהיו יושבין אצל קרח אביהן רואין את משה וכובשין את פניהן בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבינו נוהגין בזיון באבינו וכבר נצטוונו על כבוד אב ואם, ואם לא נעמוד כבר כתיב (ויקרא יט, לב) "מפני שיבה תקום", מוטב שנעמוד מפני משה רבינו אף על פי שאנו נוהגין בזיון באבינו, באותה שעה הרחישו את לבם בתשובה, עליהם אמר דוד (תהילים מה, ב) "רחש לבי דבר טוב".

בני קרח קיבלו מאביהם שהכול פוליטיקה, כל מעשיו של משה אינם מדברי ה', הכול פוליטיקה. ולכך כאשר הגיע משה לבית קרח, חשבו בני קרח מה נכנס לכאן משה רבינו, וכי אינו יודע שלא להיכנס להיכן שלא צריך? רק נכנס משה רבינו שמעו בני קרח שאינו עוסק בפוליטיקה, הוא עושה את המוטל עליו שלא להחזיק במחלוקת. הוא בא למקום המחלוקת כדי להשלים, הבינו שפוליטיקה זה לא! פוליטיקאי לא נכנס לשטח אש. הבינו את גדולתו, ורצו לעמוד בפניו. התלבטו בליבם, שמא אם נקום בפני משה זה ביזיון לאבינו. עד שהחליטו, לקום בפני רב אין זה ביזיון לאבא. ואז הרהרו תשובה בליבם, ברגע לפני אחרון זכו לעשות תשובה.

בכך שהם עצרו מהעיסוק במחלוקת, נתנו כבוד למשה, יכל להיכנס בליבם הרהור תשובה. לכך התורה מזכירה (במדבר יג, ל), "ויהס כלב את העם אל משה", ואף שלא יצא מכך דבר? עצם הדבר שהעם עצר לרגע מדיבת הארץ, היה צריך להתחיל מחדש את הטענות, זהו מעלה. צריך להזכיר זאת בתורה. ואכן, בני קרח עצרו ממחלוקתם, הרהרו תשובה בליבם, ברגע לפני אחרון זכו לעשות תשובה. על שכמותם איתא בירושלמי (חגיגה ב, א): "כתיב (תהילים צ, ג) 'תשב אנוש עד דכא' עד דיכדוכה של נפש מקבלין"; עד פתחו של גיהנום 'תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם', לכך זכו שיצא מהם שמואל הנביא. הרי לנו שמאמציו של משה רבינו שלא להחזיק במחלוקת הניבו פירות. בניו של קרח שבו בתשובה, הם זכו וחיברו אחד עשר מזמורים בתהילים "למנצח לבני קרח". כך זכה משה להביא לעולם את שמואל הנביא השקול כמותו.

בזה נבין עומק נוסף. מדוע דווקא בעת הזו נזכר קרח להחזיק במחלוקת עם משה מכוחו של שמואל נכדו, מדוע לא חלק קודם. תפקידו של קרח היה להביא לאמונה במשה רבינו "משה אמת ותורתו אמת", היו מהעם קמים נגד משה, וקרח היה משיבם, אף אני ממורמר שלא מינו אותי לנשיא ועם כל זאת אני הולך עם נבואת משה אב הנביאים. אך קרח לא זכה ונלחם נגד משה, ובמיתתו המשוונה נתקדש שמו של משה, ובה נתגלה "משה אמת ותורתו אמת". הרי שרצונו של הקב"ה במילוי תפקידו של האדם יתקיים, או מרצונו או על גבו. כך קרח לא זכה לקיים את תפקידו, ונתקיים תפקידו על גבו. בזכותו התגדל שמו של משה. בזכותו התגלה ש"משה אמת ותורתו אמת".

זכותם של אלקנה ופנינה

שמואל הנביא בא לעולם אף בזכות הוריו. בזכות חנה אמו שסבלה בעקרותה, סבלה מפנינה צרתה. ואף בזכות אלקנה אביו שגרם לכל ישראל לעלות לרגל. בכל שנה עלה לרגל בדרך אחרת, וכך בתוך עשר שנים גרם שכל ישראל יעלו לרגל. בזה הייתה התעלות אדירה בכלל ישראל, זכו וראו את השראת השכינה במשכן שילה, זכו והתקדשו בקדושה עליונה. לכך זכו אלקנה ופנינה לבן קדוש עליון, שמואל הנביא. מרחיב בזה הרב אלישיב (דברי אגדה במדבר טז, א):

ומכל מקום יש מקרים שגם יחידים מצליחים לאסוף על דגלם את קהל עדת ישראל, וזה בבחינת 'סופה להתקיים'. אמרו חז"ל (במדבר רבה יח ח): "וקרח שפקח היה מה ראה לשטות הזה אלא עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו שמואל ששקול כמשה ואהרן, ועשרים וארבעה משמרות". ואם כן, כבר יש לו את הזכות, והכוח והעוז לחלוק על משה ואהרן, שהרי ודאי ששמואל נולד בזכות 'הזקן קרח'. והעירו חז"ל ראה בכמה טעה - 'עיניו הטעתו'.

חז"ל סיפרו (ילקוט שמעוני שמואל-א עז): "אלקנה ואשתו בניו ואחיותיו וכל קרוביו היה מעלה עמו לרגל, ובאים ולנים ברחובה של עיר, והיתה המדינה מרגשת והיו שואלין אותן להיכן תלכו? ואומרים לבית ה' שבשילה, שמשם תצא תורה ומצות, ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך יחד? מיד עניניהם משגרות דמעות אומרים להם נלך עמכם? ואומרים להם הן, עד לשנה הבאה חמשה בתים, לשנה אחרת עשרה בתים, עד שהיו כולם עולים.

ובדרך שהיה עולה שנה זו - לא היה עולה שנה אחרת, עד שהיו כלם עולים, אמר לו הקב"ה, אלקנה! אתה הכרעת את ישראל לכף זכות, וחונתם במצות, וזכו רבים על ידך, אני אוציא בן ממך שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצות, הא למדת שבשכר אלקנה שמואל".

קודם שבא אלקנה היה הדור פרוץ, לא רצו לעלות לשילה, כל אחד פנה לכרמו ולביתו - "כינור ונבל תוף וחליל ויין שמתיהם" (ישעיה ה, יב) - לא רצו לוותר על הנאת השעה. ובא אלקנה, איש אחד פשוט - ועשה מהפכה בעולם! אבל גם הוא לא ראה בתחילת עבודתו סימן ברכה. מכל השתדלותו לא הצליח לשכנע אותם רק "לשנה הבאה תעלו חמשה בתים". אלקנה דאג שידעו כולם שהולך הוא, "ולנים ברחובה של עיר", וכאשר הציעו לפניו להכניסו הביתה, אמר כי הולך הוא אל בית ה', ומי יודע אם אפשר להיכנס בביתם, אולי יש שם טומאה. עד שסוף סוף הרגישו את האמת, ראו איך איש יהודי מפקיר את כל אשר לו ועולה לרגל, עד שלפתע נתוודע להם שאבדו כל כך הרבה ימים. מטבעו של האדם - 'אדם דואג על איבוד דמיו, ואינו דואג על איבוד ימיו', אבל אם מסבירים לו שאבד ימים ושנים, "מיד היו עיניהם משגרות דמעות".

ואז אמר להם אלקנה: "ואתם למה לא תבואו" - עשו חשבון מה נשאר לכם מכל תאוות והבלי עולם הזה! כך הכריע איש יחיד את כל העולם לכף זכות. כי כל יהודי היה רוצה לשמוע דבר אמת, אבל אין מי שישמע לו; וכאן ראו את המסירות נפש ואת האמת, ונמשכו אליו כברזל אל האבן השואבת. וכמה עין האדם יכולה לטעות, גם קרח היה אדם שעשה מהפכה בעולם, מהפכה רגילה, שהרי לחלוק על התורה בא, וגם הוא הקהיל את כל קהל עדת ישראל. והוא עלול להשלות את עצמו ולומר ששמואל נולד בזכותו הוא, ואדרבה על ידו וממנו שאב את האומץ לחלוק על התורה, בו בזמן ששמואל בא מצד אחר לגמרי, ממהפכה אחרת מהכרעת העולם לכף זכות! עלינו לדעת ולזכור, שבכל מצב ומקום בו 'קרח' מכנס ומקהיל קהילות, שסוף סוף הכנסיה של קרח היא כנסיה שלא לשם שמים, ואין סופה להתקיים, ורק כנסיה לשם שמים - אף אם ראשיתה מצער - אחריתה תשגה מאוד, וזה על יד חיזוק בתי כנסיות ובתי מדרשות, על ידי זה נזכה שיכירו כולם וידעו שמשא אמת ותורתו אמת.

הגרעין וגדוליו

יש להבין, שמואל הנביא נולד בזכות משה, או בזכות הוריו. הנראה לבאר מיסודו של רבי חיים שמואלביץ (שיחות מוסר ט):

"יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם" וגו', ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" (בראשית יח ד-ח). ובגמרא בבא מציעא (דף פו:): אמרינן "אמר רב חיא ברבי חנינא וכן תנא דבי רבי ישמעאל בשכר שלושה זכו לשלושה, בשכר "חמאה וחלב" זכו למן, בשכר "והוא עומד עליהם" זכו לעמוד ענן, בשכר "ויקח נא מעט מים" זכו לבארה של מרים". ותמה המהרש"א שם דבגמרא קרו לה בארה של מרים, משמע שבזכות מרים היא. ועוד, שבגמרא בתענית (דף ט.) אמרו "שלושה פרנסים טובים עמדו לישראל. ואלו הן, משה אהרן ומרים, ושלושה מתנות ניתנו על ידם, ואלו הן באר וענן ומן. באר בזכות מרים, עמוד הענן בזכות אהרן, מן בזכות משה"?

ונראה לבאר את הדברים על פי דוגמא מטבעו של עולם, אילן הגדול צומח מגרעין קטן, אך הגרעין לבדו לא היה יכול להצמיח את האילן בלי אדמה, ושניהם יחד זקוקים למים ולשמש וכדומה, ורק בהצטרפות כולם יחד יהיה כוחם יפה להצמיח את האילן. וכן הוא בענייננו, הגרעין - השורש לעמוד הענן, לבאר ולמן, היה מעשה החסד של אברהם אבינו, ועדיין היה זקוק שורש זה לכוח המצמיח את 'האילנות' - הבאר, עמוד הענן והמן, וכוח זה קבלו ישראל ממשא אהרן ומרים. וכך מפורש בכתוב (במדבר כא, יח): "באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם" וגו', ותירגם יונתן בן עוזיאל: 'בירא דחפרו יתה אבהת עלמא אברהם יצחק ויעקב רברבניא דמלקדמין (כור שחפרו אותו אבות העולם אברהם יצחק ויעקב הגדולים הקדומים), חפרו יתה רישי עמא משה ואהרן וגו', (חפרו אותה ראשי העם משה ואהרן) והיינו שמצטרף פעולת האבות עם פעולת משה ואהרן זכו ישראל לכל אלו.

משה גרם שיתכן מציאות של קדושה כשמואל הנביא. הוריו במעשיהם זכו להביאו בדורם הם. הרי לנו, לכל אחד יש תפקיד. והוא יתקיים אם מרצונו אם על גבו. הלוואי שנזכה אנו לקיים את תפקידנו.

הממון גרם למחלוקת

קרח ועדתו נבלעו באדמה, אף רכושם נבלע עמהם ואף היקום אשר ברגליהם. טעם הדבר מבואר בפסוק במשלי (יח, כג) "ועשיר יענה עזות", עשיר חושב שכל העולם שלו. מבאר הפנים יפות (דברים יא, ב): "וגם כבר כתבנו בפרשת קרח במה שכתוב "ואת כל היקום אשר ברגליהם", ולא אמר את רכושם כדכתיב בפרשת קרח (במדבר טז, לב) מפני שהענין הוא שהעשיר יענה עזות, ואם כן הממון גרם שהענין בפני משה כדכתיב (במדבר טז, כז) "ודתן ואבירם יצאו נצבים" היינו בקומה זקופה, וזהו שאמרו (סנהדרין דף קי.), "ממונו של אדם מעמידו על רגליו, דהיינו שמעיו ועומד בקומה זקופה". ממונו הרב של קרח גרם לו לצאת ולחלוק על משה.

ביאר בזה האדמו"ר מסאטמר בדרשה, קרח היה עשיר גדול, הוא עשה סעודות דשנות. וכשבא להילחם עם משה רבינו, קרא לכל ראשי הסנהדראות שאכלו בקביעות וביקש את תמיכתם במחלוקת. לא הייתה בידם ברירה והצטרפו עמו כל מאתים וחמישים ראשי סנהדראות. והוסיף ואמר, כיום אין שנאת חינוס, הכול סובב סביב הכסף. ודאי שהמלחמה היא לשם שמים, אך לשם "השמים כסאי"... לאחר הדרשה אמר אחד מהקהל, מהיכן המציא הרב'ה וורט שכזה? ניגש ושאל. השיב לו האדמו"ר, זה רש"י מפורש בסנהדרין.

הגמרא בסנהדרין (דף נב:): אומרת: "למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ? בתחלה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש, כיון שנשבר שוב אין לו תקנה". וברש"י: "משום דאיירי בעדת קרח נקט לה, שהיו תלמידי חכמים כדכתיב (במדבר טז, כז) ב"נשיא עדה קריאי מועד אנשי שם", ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו מממונו הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקב"ה". רש"י מפרש להדיא, שרכושו של קרח הוא שגרם לכל ראשי הסנהדראות להצטרף עמו למחלוקת. לכך דתן ואבירם לא

הצליחו כנגד משה, כולם ידעו שהם בעלי מחלוקת. קרח היה מנושאי הארון, אדם קדוש. לכך כשיצא נגד משה, ממונו גרם שהצטרפו עמו ראשי סנהדראות. הרי לנו כוחה של הכרת הטוב. כאשר אדם נותן לרעהו אוכל, הוא יכול להגיע מכך למחלוקת כנגד השכינה!

ולכך עלינו להתבונן בכל מחלוקת אם היא לשם שמים. מבאר רבי חיים שמואלביץ (שיחות מוסר, עו):

ובמשנה באבות שנינו (ה, ז): "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, איזה היא מחלוקת לשם שמים זו מחלוקת שמאי והלל, ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו". ובפירוש המשניות להרמב"ם פירש זה לשונו: "כי מי שיחלוק לא לכוונת סתירת דברי חבריו, אלא לרצותו לדעת את האמת, יתקיימו דבריו ולא יפסקו". הורה לנו הרמב"ם ז"ל בזה מהי מחלוקת לשם שמים, ומהי מחלוקת שאינה לשם שמים. בשעה שהצדדים נכונים לשמוע כל אחד את דברי חבריו, ואם דעת חבריו תתקבל עליו יסכים עמו, ואינו חולק עליו אלא בגלל שסבור כי דעתו היא האמת, זוהי מחלוקת לשם שמים, ואם לאו הרי זו מחלוקת שאינה לשם שמים. ובמחלוקת קרח ועדתו אמרו חז"ל: "כל הדברים האלה פייס משה לקרח, ואין אתה מוצא שהשיבו דבר, לפי שהיה פיקח ברשעו, אמר, אם אני משיבו, יודע אני שהוא חכם גדול, עכשיו יקפחני בדבריו, ואני מתרצה לו בעל כרחי, מוטב שלא אזקק לו. כשראה משה שאין בו תועלת פירש הימנו, וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם, אף הן עמדו ברשען ולא נזקקו להשיבו" (ילקוט שמעוני קרח, תשנ). קרח ועדתו הם אבי אבות בעלי המחלוקת שלא לשם שמים, לא זו בלבד שהחזיקו במחלוקת, אלא שלא היו רוצים כלל לשמוע את דברי משה, שמא יצטרכו להודות לו.

קרח ועדתו לא רצו להשיב למשה, לא רצו להכיר טובה על הנהגתו, ולכך הדרדרו לפי פחת, לחלוק על השכינה.

שלוש פיות

בפרשיות אלו למדים אנו על כוח הדיבור. המשנה ברורה (צח, ב) פוסק: "ובספר הגן כתב לבטל מחשבה רעה בשעת התפילה יאמר ג' פעמים פי פי [הוא ראשי תיבות פלטי יוסף דהם התגברו על יצר לבם וכדאיתא בסנהדרין (דף כא:)]. מביא רבי צבי אלימלך מדינוב (דברים נחמדים אבות ד, ז), "פי הארץ ופי הבאר ופי האתון, שלשתן מסודרים בשלושת סדרי תורה כסדר, פי הארץ בפרשת קרח, פי הבאר בחוקת, פי האתון בבלק. ושמעתי מכבוד מחותני הקדוש מהרצ"ה זצוק"ל שמה שיש בקבלת הקדמונים להעביר מחשבה זרה מן התפלה לומר ג' פעמים פי פי פי, הוא על ג' פיות הנזכרים לעיל. ואיני יודע כעת הטעם, אבל ציינתי למזכרת".

מבאר נכדו (שמועה טובה, ליקוטים, תהילים):

ואמינא טעמא רבה על פי דברי מתניא במשנת חסידים ריש פרק ג' דאבות, "עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה", ומהו ידי עבירה? ולדעתי ואפשר נמצא כן במפרשים, שהידים לעבירה הוא המחשבה לא טובה. ומגלה לנו התנא אם מסתכל בשלושה דברים המפורש במשנה, ניצל מידי עבירה הוא המחשבה אשר לא כדת, ובמדרש (ויקרא רבה יח, א) איתא, "וזכור את בוראך", בורך, בארך". עיין רש"י קהלת (יב, א), ולזה שפיר יש טעם לדברי זקני הנזכר לעיל, "פי הארץ" (שבלעה את קרח ועדתו שדיברו לשון הרע) לאן אתה הולך, "פי הבאר" (של מרים, שדיברו עליה דברי תורה והוציאה מים), מאין באת באר שנבעת ממקורה, "פי האתון" (של בלעם האומרת שהקב"ה משגיח על עוברי רצונו), לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. ודבר זה מקל וחומר אם בלעם לא היה יכול לעמוד בתוכחתו של אתונו, כשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד לפי מה שהוא, על אחת כמה וכמה.

במחשבה על שלושת הדברים, לאן אתה הולך, מאין באת, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, מסתלקות המחשבות הרעות. ואפשר להתעלות אל פרשת מטות, כוח הדיבור של קדושה בדיני נדרים, ואל פי ה' שעל פי יסעו ויחנו.